

مقامات بدیع الزمان همدانی

* مقامات بدیع الزمان همدانی.

* تألیف ابوالفضل احمد بن حسین همدانی.

* ترجمه دکتر سیدحمید طیبیان.

* چاپ اول، تهران: امیرکبیر ۱۳۸۷.

و قصه و انواع نظم، همراه با صنایع لفظی و معنوی و واژه‌ها و ترکیب‌های فصیح به نمایش می‌گذارد و از این راه کسب روزی می‌کند. مقامات بدیع الزمان هریک داستانی کوتاه و مستقل است که برخی خاورشناسان، آن را با «نول» در اصطلاح ادیبان غربی همانند دانسته‌اند. تنها وجه اشتراک میان قصه‌های مقامات، راوی و قهرمان آنها می‌باشد. بدیع الزمان مقامات خود را با نام شهرها و جاها یا افراد یا موضوعاتی که محور اصلی داستان اوست، نام‌گذاری کرده است و هدف اصلی خود را علاوه بر جنبه‌های تعلیمی، نشان دادن قدرت سخنوری خویش و ایراد صنایع بلاغی قرار داده است؛ چنان که در سراسر مقامات او این‌گونه صنعت‌ها را به وفور می‌توان یافت: سجع، جناس، موازنه، تشبیه، مجاز، کنایه، ایهام، تلمیح، استعاره مصرّحه و مکنیه و ضرب‌المثل» (مقدمه، صص ۱۱ و ۱۲).

دکتر طیبیان نخست متن اعراب‌گذاری شده هر مقامه را نقل کرده و در حواشی همان صفحه، لغات مشکل متن عربی را به فارسی شرح نموده است. این حواشی شامل توضیح اشارات و کنایات دشوار متن نیز هست که مصححان متن عربی، شیخ محمد عبده و محمد محیی‌الدین عبدالحمید بر کتاب افزوده‌اند.

علاوه بر این، برخی از نکات مهم نحوی متن عربی در پایان هر مقامه آمده است که به‌ویژه برای دانشجویان بسیار سودمند خواهد بود. پس از متن عربی هر مقامه، ترجمه فارسی آن نقل شده، در حواشی متن فارسی نیز برخی توضیحات که رافع برخی ابهامات بوده، آمده است.

مقامات بدیع الزمان همدانی نمونه‌ای از نثر متکلف و مصنوع عربی قرن چهارم هجری است. بدیع الزمان همدانی (۳۵۸-۳۹۸ هـ.ق) از ایرانیان عربی‌دان و ادیبی زبردست بود. غالباً او را مبتکر قالب مقامه‌نویسی می‌دانند و پس از نگارش کتاب او، ادیبان بسیاری به تقلید از قالب و نثر او به نگارش پرداخته‌اند؛ از جمله، حریری، زمخشری، حمیدالدین بلخی، الشّاب الظریف، ابن الوردی، جلال الدین سیوطی، ناصیف یازیجی، احمد فارس الشّدیاق و... (ر.ک به: مقدمه دکتر طیبیان، ص ۱۰)

«برخی مقامه را به معنی سخنرانی‌هایی دانسته‌اند که ایستاده اجرا می‌شده و مجلس نیز به معنی سخنرانی‌هایی بوده که نشسته برگزار می‌گردیده معنی اصطلاحی مقامه به معنای داستان یا قصه یا قطعه‌ای مسجّع و مصنوع و متکلف، نخستین بار از سوی بدیع الزمان همدانی به کار برده شده است. وی کتاب خود را مشتمل بر پنجاه و یک مقامه تألیف کرده که آنها را از زبان مردی خیالی به نام عیسی بن هشام قمی روایت نموده است. راوی این مقامات بسیار سفر می‌کند و از طبعی ظریف و بیانی دلنشین و تمولی کافی برخوردار است و از انواع ادب و شعر و لغت آگاهی دارد. قهرمان مقامات نیز در یوزه‌های است ساختگی به نام ابوالفتح اسکندری که پیوسته از شهری به شهری کوچ می‌کند و از خود چهره دیگری می‌سازد و خود را به مردم ناشناس نشان می‌دهد. این قهرمان در خلال قصه‌هایی که می‌پردازد و به تعلیم و موعظه سخن می‌راند، هنرمندی‌های ادبی خود را در آوردن فنون نثر، از انشاء و خطابه